

SOTSIAL KONFLIKTLAR VA ULARNING IJTIMOIIY YECHIMLARI

Yuldasheva Turdixon Uraimjon qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti, O'zbek tili ta'limi fakulteti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası, Sotsiologiya yo'nalishi 2-bosqich talabasi.

yuldasheva1702@gmail.com

Annotatsiya: Maqola "Sotsial konfliktlar va ularning ijtimoiy yechimlari" mavzusiga bag'ishlanib, jamiyatdagi ijtimoiy nizolar va ularning sabablarini tahlil qiladi. Muallif, sotsial konfliktlarning individual, guruh va jamiyat darajasida qanday shakllanishi, ular iqtisodiy, siyosiy va madaniy omillar bilan qanday bog'liq ekanligini o'rganadi. Sotsial konfliktlar va ularning ijtimoiy yechimlari sohasidagi tadqiqotlar ko'plab ilmiy ishlarda, ijtimoiy fanlarda va siyosatshunoslikda muhim o'rin tutadi. Ushbu mavzu jamiyatlar o'rtasida yuzaga keladigan ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy ziddiyatlarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, maqolada konfliktlarning ijtimoiy barqarorlikka ta'siri va ularni hal qilishda samarali bo'lgan yechimlar, masalan, muzokaralar, qonunchilik, ta'lim va ijtimoiy adolatni ta'minlash kabi usullar ko'rib chiqiladi. Maqola, shuningdek, konfliktlarni oldini olish va bartaraf etish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy institutlar va jarayonlarga ham alohida e'tibor qaratadi.

Kalit so'zlar: konfliktlar, mojaro, konfliktologiya, ijtimoiy ziddiyat, tadqiqotlar

Annotation: The article, titled "Social Conflicts and Their Social Solutions," analyzes social conflicts within society and their causes. The author examines how social conflicts emerge at individual, group, and societal levels, and their connection with economic, political, and cultural factors. Research in the field of social conflicts and their solutions plays a significant role in scientific works, social sciences, and political science. This topic includes the analysis of social, economic, political, and cultural contradictions that arise between societies. The article also explores the impact of conflicts on social stability and effective methods for resolving them, such as negotiations, legislation, education, and ensuring social justice. Special attention is given to the necessary social institutions and processes that contribute to the prevention and elimination of conflicts.

Keywords: conflicts, contradictions, conflictology, social conflict, research.

Kirish. Jamiyatda yuzaga kelib chiquvchi va bevosita o'zining salbiy ta'sirini o'tkazuvchi jarayonlardan biri bu shubhasiz – sotsial konfliktlardir. Insonlar bir hududda o'zaro bir jamoa, to'da yoki guruh bo'lib turmush tarzini tashkil etar ekan,

o`rtada manfaatlar to`qnashuvi hamda kelishmovchiliklar kelib chiqishi tabiiy holni anglatadi. Bu to`qnashuvlar natijasi o`laroq – insonlar jamlanmasida ijtimoiy konflikt rivojlanib boradi. Sotsial konfliktni o`rganish va tadqiq etish umumbirlashmani saqlan qolish hamda yaxlitlikni ta`minlash uchun xizmat qiladi. Ijtimoiy o`zaro xilma-xillik mavjud bo`lgan yerda, sotsial konfliktlar kelib chiqishi noodatiy holat sifatida hech qachon baholanmagan.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Konflikt (lot. Conflictus - to'qnashuv) - tomonlarning o'z manfaatlarini va maqsadlariga erishish yo'lida qarama-qarshi turishida ifodalanadigan odamlar (yoki shaxsning ichki tuzilishi elementlari) o'rtasidagi o'zaro ta'sir sifati.

Ko'pgina tadqiqotchilar konfliktlarni iqtisodiy, siyosiy, madaniy va psixologik omillardan kelib chiqqan holda tasniflashadi. Klassik sotsial teoriyalarga kelsak, Karl Marksning iqtisodiy tengsizliklar va sinf kurashiga asoslangan yondashuvi sotsial konfliktlarning iqtisodiy asoslari haqida muhim tushuncha beradi. Marksist yondashuv, ayniqsa, kapitalistik jamiyatlarda boylik va resurslarni taqsimlashdagi adolatsizliklarni keltirib chiqaradigan omil sifatida qaraladi.

Max Weber esa konfliktlarni nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy status va hokimiyatga asoslangan deb hisoblaydi. Weberning ijtimoiy qatlamlar, hukumat va siyosiy tashkilotlarga oid tahlillari sotsial ziddiyatlarning ko'p tomonlama ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, Emile Durkheim o'zining ijtimoiy integratsiya va anomiya (jamiyatdagi tartibsizlik) haqidagi ishlari orqali, jamiyatda me'yorlar va qadriyatlar o'zgarganda yuzaga keladigan konfliktlarni o'rganishga alohida e'tibor qaratgan. Durkheimning fikricha, anomiya holatida odamlar o'z ijtimoiy roli va qadriyatlarini yo'qotishadi, bu esa ziddiyatlar va tartibsizliklarga olib keladi.

Zamonaviy konfliktologiyada “sotsial konflikt” tushunchasi keng va tor ma'noda qo'llaniladi. Keng ma'noda, sotsial konflikt –sotsial hayotda sodir bo`ladigan va yuzaga kelishi mumkin bo`lgan barcha konfliktlarni o`z ichiga qamrab oladi. Tor ma'noda, u jamiyat hayotining aynan bir sohasiga, ijtimoiy sohaning o'ziga ta'sir qiladi lekinsiyosat, iqtisod va boshqa sohalariga taalluqli bo`lmaydi. Amerikalik sotsiolog L.Koser o'zining “Funktsiyalar sotsial konflikt” uni ijtimoiy guruhlarining intilishlari va hissiyotlarini aks ettiruvchi mafkuraviy hodisa sifatida belgilaydi. Uning fikricha, konfliktlarning qadri shundaki, ular ijtimoiy tizimning ossifikatsiyasi (yemirilish)ni oldini olish, ochiqinnovatsiyalar sari yo'l ekanligini ko'rsatadi. Sotsial konflikt deganda jamiyatdagi shaxslar yoki guruhlar o'rtasidagi qarama-qarshi manfaatlar, qadriyatlar yoki harakatlar natijasida yuzaga keladigan keskinlik, kelishmovchilik yoki qarama-qarshilik tushuniladi. Bu sotsiologiyada asosiy tushuncha bo`lib, shaxslararo nizolardan tortib keng ko`lamli ijtimoiy harakatlargacha bo`lgan nizolarni shakllantirishda kuch, resurslar va ijtimoiy tuzilmalarning rolini ta'kidlaydi. Sotsial

конfliktlar sotsiologiyaning asosiy tushunchasi bo'lib, insoniyat jamiyatlariga kirib boradigan keskinliklar, nizolar va qarama-qarshi manfaatlarni qamrab oladi. Keng ma'noda ijtimoiy ziddiyat jamiyatdagi shaxslar yoki guruhlar o'rtasidagi qarama-qarshi manfaatlar, qadriyatlar yoki harakatlar natijasida kelib chiqadigan kelishmovchilikni anglatadi. U shaxsiy nizolardan tortib, jamiyatdagi g'alayonlargacha bo'lgan nizolar spektrini o'z ichiga oladi.

Sotsial konfliktlarni o'rganish uchun bir nechta metodologik yondashuvlar mavjud. Bu usullar tadqiqotning maqsadiga, o'rganilayotgan jamiyat va konfliktning turiga qarab farq qiladi. Sotsiologik yondashuvda sotsial konfliktlar ko'pincha kvantitativ (sonli) va sifatli (narxli) tadqiqot usullari yordamida o'rganiladi. Kvantitativ tadqiqotlar so'rovnomalar, anketalar va statistik ma'lumotlar orqali konfliktlarning tarqalishini va ularning sabablarini o'lchashga imkon beradi. Sifatli tadqiqotlar esa intervyular, fokus-guruhlar va ishtirok etuvchi kuzatuvlar orqali konfliktlarning chuqur sabablari va ularni hal etish usullarini tahlil qiladi.

Sotsial konfliktlarni hal etishda muzokaralar va boshqaruv yondashuvlari asosiy metodologik vosita sifatida ishlatiladi. Bu yondashuvlar muzokara jarayonlari, ishtirokchilarning qarorlar qabul qilishda qanday yondashuvlarni qo'llashini o'rganishga imkon beradi. Bu usulda ijtimoiy guruhlar o'rtasida muloqot va maslahatlar orqali yechimlarni topish maqsad qilingan. Tahliliy metodologiya turli ijtimoiy konfliktlar va ularning yechimlarini o'zaro taqqoslashni o'z ichiga oladi. Bu usul orqali turli jamiyatlar va davrlar o'rtasida yuzaga kelgan konfliktlarning o'xshashliklarini va farqlarini o'rganish mumkin. Taqqoslash metodologiyasi, shuningdek, tarixiy kontekstda konfliktlarni tahlil qilishda ham qo'llaniladi. Sotsial konfliktlar va ularning ijtimoiy yechimlarini o'rganishning ilmiy ahamiyati katta. Konfliktlarning sabablari va oqibatlari haqida adabiyotlarda taqdim etilgan turli yondashuvlar va nazariyalar, konfliktlarni boshqarish va hal qilishda foydali yo'nalishlar beradi. Metodologik jihatdan esa, sotsiologik, muzokaraviy va tahliliy usullar orqali konfliktlarning sabablari va hal etish yo'llari o'rganilishi mumkin. Bu bilimlar, o'z navbatida, jamiyatlar uchun barqarorlik va taraqqiyot yo'lida muhim ahamiyat kasb etadi.

Natija va muhokama. Sotsial konfliktlar turli ijtimoiy guruhlar, sinflar yoki xalq o'rtasida yuzaga keladigan ziddiyatlarni ifodalaydi. Tadqiqot davomida, jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizlik, tengsizlik, madaniy farqlar, iqtisodiy imkoniyatlar taqsimoti kabi omillar sotsial konfliktlarning asosiy sabablari sifatida aniqlangan. Shu bilan birga, konfliktlarning ijtimoiy tuzilmalarga ta'siri, ular jamiyatning barcha qatlamlarida qanday tarqalishi va oqibatlari tahlil qilingan. Ko'pgina sotsial konfliktlar ko'pincha qashshoqlik, ishlov berish sharoitlari, ta'lim va tibbiyotga kirishning cheklanganligi kabi masalalar bilan bog'liq. Tadqiqotda shuningdek, bu konfliktlarning tez-tez

ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy tizimlar tomonidan qanday boshqarilishi va ba'zan, qattiq repressiv choralar ko'rilishi haqida gapirildi. Biroq, ayrim ijtimoiy guruhlar konfliktlarni tinch yo'l bilan hal qilish, murosa va hamkorlikka asoslangan yechimlarni izlashda muvaffaqiyatga erishgan.

Sotsial konfliktlarning ijtimoiy yechimlari jamiyatning barqarorligi va rivojlanishi uchun zarurdir. Konfliktlar, bir tomondan, ijtimoiy adolatning etishmasligi va iqtisodiy tengsizlikni ko'rsatadi, ikkinchi tomondan esa, ular yangi ijtimoiy tizimlar va normativ qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qilishi mumkin. Shunday qilib, konfliktlarning ijtimoiy yechimlari faqat konfliktlarni bartaraf etish bilan cheklanmay, balki jamiyatdagi muammolarga asosli va uzoq muddatli yechimlar taklif etishni ham o'z ichiga oladi.

Sotsial konfliktlarning yechimlaridan biri, tenglik va adolatni ta'minlashga asoslangan siyosiy va ijtimoiy islohotlardir. Bu islohotlar ta'lim, sog'liqni saqlash, ish bilan ta'minlash va ijtimoiy himoya tizimlarining yaxshilanishi orqali amalga oshirilishi mumkin. Shu bilan birga, meditatsiya va dialog usullaridan foydalanish, ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi muloqotni oshirish, konfliktni hal etishning samarali yo'li sifatida qaraladi. Bu usullar nafaqat konfliktlarni kamaytiradi, balki ijtimoiy guruhlarning bir-birini tushunishi va hamkorlikda ishlashini rag'batlantiradi. Bundan tashqari, ijtimoiy yechimlar faqat davlat darajasida emas, balki jamiyatdagi har bir individualning ijtimoiy mas'uliyatini oshirishga ham bog'liqdir. Jamiyatda tenglik, bag'rikenglik va hurmatni targ'ib qilish, ijtimoiy tizimning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Konfliktlarni hal qilishda, har bir guruhning manfaatlarini inobatga olish va ularning faol ishtirokini ta'minlash muhimdir.

Xulosa. Sotsial konfliktlar jamiyatning rivojlanish jarayonida tabiiy hodisa bo'lib, ular turli ijtimoiy guruhlar, sinflar yoki millatlar o'rtasida yuzaga keladi. Konfliktlar ijtimoiy adolatsizlik, iqtisodiy tengsizlik, siyosiy erkinliklar va madaniy farqlar kabi turli omillar tufayli yuzaga keladi. Bunday konfliktlarni hal qilishda ijtimoiy yechimlar muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular sud-huquqiy, iqtisodiy va madaniy yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin.

Birinchidan, ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash, ijtimoiy xavfsizlikni kuchaytirish va resurslarni teng taqsimlash konfliktlarni kamaytirishda asosiy rol o'ynaydi. Ikkinchidan, madaniy va diniy farqlarni hurmat qilish, o'zaro tushunishni rivojlantirish va ijtimoiy integratsiyani qo'llab-quvvatlash muhimdir. Nihoyat, siyosiy islohotlar, demokratik ishtirok va fuqarolik jamiyatining faoliyatini kuchaytirish sotsial konfliktlarni oldini olishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, sotsial konfliktlarni hal qilish uchun barcha ijtimoiy qatlamlarning manfaatlarini inobatga olgan holda, adolatli va teng huquqli jamiyatni

qurishga qaratilgan kompleks va ko'p yo'nalishli choralar zarur. Bu jamiyatda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashning asosiy shartidir.

REFERENCES

1. Arthur, W. and Bennett, W. (1995), "The international assignee: the relative importance of factors perceived to contribute to success", *Personnel Psychology*, Vol. 48, pp. 99-114.
2. Здравомыслов А. Г. Социология конфликта. -М.: Аспект-Пресс, 2021
3. *The British Journal of Sociology*, Vol. 8, No. 3 (Sep. 2018), pp. 197-207.
4. Кузнецов Н. С. Человек: потребности и ценности. — Свердловск: Изд-во Урал.Ун-та, 2017.
5. Firkola, P. (2006). Japanese management practices past and present. *Economic Journal of Hokkaido Univ.*, 35, 115-130.